

IV. Lemgaarden - slægtsgård i 193 år

I 1987 overtages Lemgaarden af Keld Petersen, som er 'af gammel Strøby slægt', som det hedder i en beretning, som Niels Jensens bror, Wagn Jensen, skrev i 1999.¹ Læseren fornemmer glæden over, at gårdens forbindelse til Strøby fastholdes, selvom gården går ud af slægtens eje efter 193 år.

Opkørsel til Lemgaarden, tidsbillede ca 1920
Hermann Henriksens maleri har hængt på Lemgaarden
- og senere på Nimgården

Lemgaarden er en af universitetsgårdene. I 1500-tallet tildelte kongen (i forbindelse med reformationen, hvor kirkens gods overgik til kronens (statens) eje), jordene under Sct. Clara Kloster i Roskilde til Københavns Universitet. Indtægterne fra gårdene hvoraf 15 lå i Strøby gav løn til universitetsprofessorer, til studenterbespisning og universitets drift i øvrigt. De øvrige gårde i Strøby hørte under Gjorslev Gods. I universitetets fæsteprotokol fra 1794 er det indført,

at professor på Det Kgl. Universitet og Assessor i Konsistoriet, Jacob Baden², fæster til Jens Hansen hidtil værende Husmand på Gjorslev Gods i Strøby den gård, som sidst har

¹ Da jeg påbegyndte denne beretning, fandt jeg en del papirer, som Wagn Jensen inden sin død indleverede til Vallø lokalhistoriske Arkiv, bl.a. Mette Jensdatters aftægtskontrakt. På dette grundlag kunne jeg sammenstykke et overordnet billede af slægten på Lemgaarden. Senere blev jeg opmærksom på et omfattende slægtsmateriale udarbejdet af Gudmund Jensen (der er søn af en farbror til den sidste ejer af Lemgaarden i den oprindelige slægt, Niels Jensen). Gudmund Jensens (født 21. maj 1927 - død 24. september 2009) righoldige materiale har gjort det muligt såvel at føre slægtens aner længere tilbage som at give mere detaljerede oplysninger om de enkelte slægtled.

² Jacob Baden, 1735-1804, dansk filolog og kritiker. Baden var først skolemand, dernæst fra 1780 professor i latinsk veltalenhed ved Københavns Universitet. Som den første i universitetets historie holdt han forelæsninger over det danske sprog; de gjorde indtryk ved at tilstræbe et rent og klart litteratursprog, og i trykt form fik de en tid lang stor betydning for den sproglige smag. (uddrag fra Den store danske Encyklopædi).

været bortfæstet Erland Peitersen, men formedelst pådragene Restancer samme har måttet fratræde.

Gården har hartkorn 7 tdr. 3 skp. 1 $\frac{3}{4}$ album. Fæsteafgiften (landgilden) er Byg: 5 td. 1 skp., Havre: 1 td. 1 skp., penge 1 mark 8 skill. (pr. td. hartkorn?)³, samt $\frac{1}{4}$ lam, $\frac{1}{4}$ gås og 1 høne.

Det er således 'Unge Jens Hansen'⁴ (født i 1762 på Strøby gården Agertved), stiger opad på den sociale rangstige fra husmand til fæstebonde.⁵

En fæstebonde ejer ikke selv gården, men indgår aftale om at drive gården for (gods)ejerens og betaler ejeren herfor i naturalier og penge. Der skelnes mellem simpelt fæste og arvefæste. Ved arvefæste kan fæstebondens fæste overtages af næste slægtled (sønnen). Universitetsgårdene er alle arvefæstegårde. Det er gårdene under Gjorslev strengt taget også, idet ejeren til Gjorslev, godsejer Lindecrone, har valgt denne fæsteform. Ved Lindecrones død overtages Gjorslev af Scavenius, som forsøger at ændre flere af bøndernes arvefæste til simpelt fæste. Det resulterer i en række retssager, som bønderne til slut vinder.⁶

Jacob Baden

³ Oplysningerne kommer fra Gudmund Jensens papirer - og det er Gudmund Jensen, der stiller spørgsmålet i parentes. Gudmund Jensen er uddannet på Landbohøjskolen og har flere steder i sine papirer indføjede landbrugsfaglige betragtninger.

⁴ I annalerne fra Strøby omkring denne tid træffer vi på såvel "Gamle Jens Hansen", "Unge Jens Hansen" som "Yngste Jens Hansen". Der er før personnumrenes tid. "Gamle Jens Hansen" får nabogården Lensgaard, som opdeles i 14 lodder, der får kaldenavnet Vindspilleriet. Fortællingen om "Yngste Jens Hansen" er en gribende beretning om en forældreløs, der kæmper sig frem til at blive kaldt "byens rigeste bonde". (Det kan man læse om hos Jytte Sørensens: Strøby - baggrund, udvikling og skæbner i 17-1800-tallet)

⁵ I folketællingen fra 1787 optræder en tjenestekarl hos Peder Hansen ved navn Jens Hansen. Han anføres som værende national dragon. Han har samme alder som Unge Jens Hansen - 25 år - men det er ikke muligt at afgøre om det er samme person.

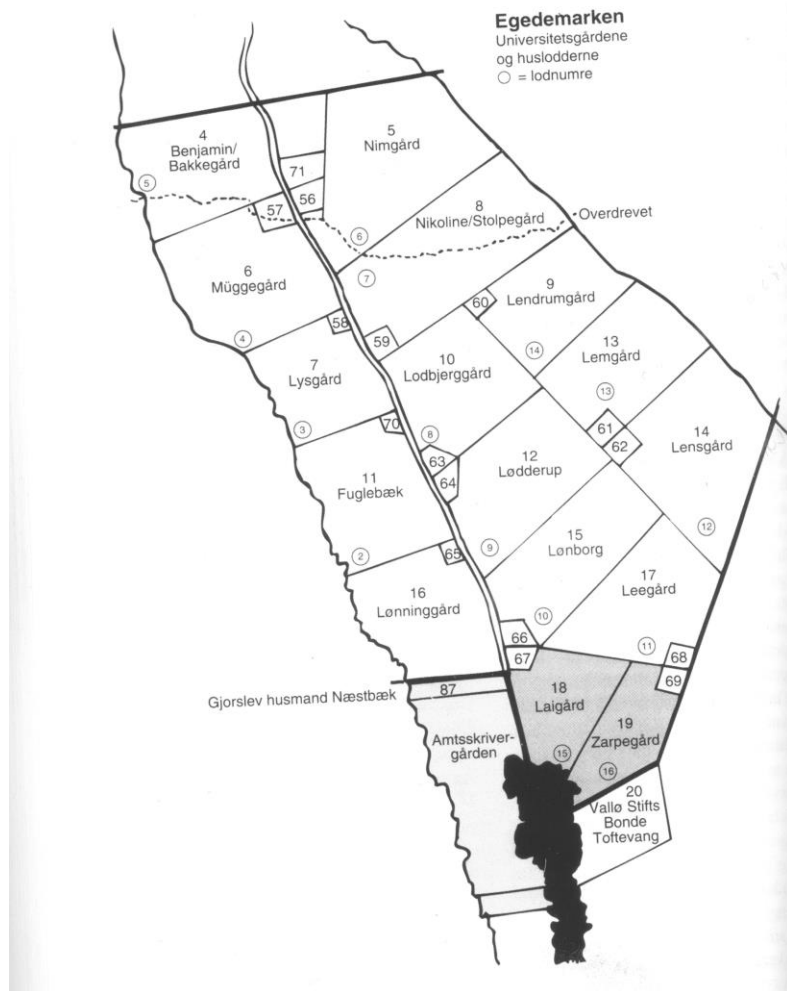
⁶ Denne strid er udførligt beskrevet i S. P. Jensens artikel: Kampen om arvefæstet på Gjorslev Gods 1798-1822, Stevns før og nu, Stevns lokalhistoriske arkiv 2001.

Unge Jens Hansen overtager fæstet den 16. april 1794, og gården flyttes sammen med 14 andre universitetsgårde ud nord for Strøby ved udskiftningen i 1797. I alt udflyttes 45 gårde.

Ved udskiftningen flyttedes de gårde⁷, der hidtil havde ligget samlet i landsbyen med fællesdrevne marker rundt om landsbyen, ud og fik et sammenhængende jordstykke (lod).

Forud foregik en kompliceret planlægning. Jordens værdi (hartkorn) skulle fastsættes. Landinspektøren skulle optegne et kort over de lodder, der skulle fordeles, og indregne diverse ældre (mundtligt overleverede) aftaler om skel og hegn, samt fastlægge adgangsveje til de nye landbrug. Loddernes størrelse blev beregnet ud fra hartkornet. De tildelte lodder var ikke lige store - jo ringere jord (lavere hartkorn), desto flere tønder land pr. lod.

I Strøby tog dette arbejde et halvt år.

Egede markens opdeling

⁷ Ofte flyttedes gårdene i bogstaveligste forstand. Bjælke for bjælke blev bindingsværket pillet ned, nummereret - hvis det ikke var det forvejen - og flyttet til det nye sted, hvor skelettet igen rejstes og tavlene (firkanterne i bindingsværket) blev bygget op med strå og ler. ubrændte sten eller limsten (kridt).

Det var ved denne lodtrækning (fordeling af lodder), at 'Unge Jens Hansen' trækker lod nummer 13⁸ på Egedemarken⁹. Små elleve år tidligere er 'Unge Jens Hansen' blevet gift med Mette Hansdatter - i sidste øjeblik - datteren Kirsten fødes fire måneders efter ægteskabets indgåelse.

Det er en tid med mange børn - og med stor børnedødelighed. I ægteskabet mellem Jens Hansen og Mette Hansdatter bliver det til ni børn, hvoraf kun fire kommer til at leve et voksenliv.

De mange børnefødsler slider på moderen. Mette Hansdatter dør, og Jens Hansen tager i år 1800 Margrethe Nielsdatter fra Strøby gården Østerhøj til ægte. Med Margrethe får Jens Hansen fem børn, hvoraf tre lever i længere tid. I det første kuld navngives to af børnene Mette (den første Mette dør umiddelbart efter fødslen). Også i andet kuld får en af pigerne navnet Mette.

Sjællandske bønder fra Køge kanten. ca. 1800

Kan det tænkes, at 'Unge Jens Hansen', - der ved hårdt slid er kommet fra husmand til fæster, og vel og mærke fæster på en universitetsgård, hvor der ikke er hoveriarbejde, som der er på de andre gårde under godserne - stadig drømmer

⁸ Det skal senere vise sig at blive sammenfaldende med matrikel nr. 13, da matrikelsystemet indføres i midten af 1800-tallet. Men det er en tilfældighed.

⁹ Egedemarken er datidens betegnelse for hele området nord for Strøby (heraf senere navnet Strøby Egede). De øvrige udflytningsområder er Møllemarken syd-vest for Strøby og Grøftemarken mod syd-øst.

om den Mette fra hovmarken, hvor karle og piger mødtes til tant og fjas - til kissemisseri - og måske lidt mere, og således trodsigt navngiver sine døtre med navnet på den første kærlighed

Livet på en udflyttet gård har ikke været let. Set med vore dages øjne er udskiftningen og stavnsbåndets ophævelse et fremskridt. Men i tiden har det været anderledes. En flere hundrede år gammel livsform med et tæt fællesskab omkring dyrkning af jorden og en bosætning, hvor man kunne se naboens vasketøj, er en voldsom ændring af dagligdagen.

Vi, der i dag bor på de marker, som Unge Jens Hansen fik ved lodkastningen, kaster os uden videre i bilen og kører til Brugsen i Strøby, hvis vi mangler en liter mælk til morgenmaden og napper gerne en ny tur for at købe ind til aftensmaden senere på dagen. Og i mange af døgnets lyse (og mørke) timer er vi på farten hid og did.

Jens og Mette (og senere Margrethe) har levet dag ud og dag ind med arbejde på gården. Og selvom der har været ugentlige torvedage, hviledage med besøg i Strøby kirke, deltagelse i bystævne og festivitas hos familie og naboer har dagligdagen bestået af faste rutiner - køerne skal malkes hver dag, dyrene skal fodres og årets gang sætter reglerne for familiens hverdag.

De har ikke været ensomme. En stor børneflokk har deltaget i arbejdet på gården sammen med tjenestefolk, samt husmændene og deres familier.

Jytte Sørensen har sin bog om skæbnerne i Strøby nogle betragtninger om livet på de udflyttede gårde. Hun skriver:

Udskiftningen var ikke alene en reform hen til selvbestemmelse i arbejde, som de fleste var interesserede i - det var samtidig et opbrud fra et socialt, kulturelt og selskabeligt fællesskab, hvilket nok kunne fylde alle med usikkerhed og nogle med fortvivlelse. Specielt tror jeg, men det står helt for egen regning, at der har været sværest for kvinderne. Det var dem, der mistede mest.

Når man taler om jord- og arbejdsfællesskab, er det jo en del af mændenes fællesskab. Kvindernes fællesskab - med et moderne ord, søsterskab, - er som regel upåagtet, uomtalt, men det har helt klart været der. Ja, simpelthen været en nødvendighed, ikke alene ved fødsler og i sygdomstilfælde, men også ved de små dagligdags ting. Når ilden gik ud, når surdejen slap op, når øllet mislykkedes, når man stod og manglede... eller man som ung kone eller nybagt mor trængte til en hjælpende hånd eller blot et erfarent råd.

Jens, Mette og Margrethe har været blandt de velhavende. Egen gård - om end i fæste, men det var vilkåret for alle bønderne på den tid. Anderledes har det været for husmændene Espen Hansen og Jens Hansen, der ved udskiftningen tildeles 2,3 tønder land i det sydøstlige hjørne af Lemgårdens jord,

matrikel 61a. De måtte klare sig med en blanding af håndværk, dagleje for bonden og lidt kreaturer og dyrkning af eget jordstykke. På kortet over de udflyttede universitetsgårde ses på alle lodder et lille husmandslod. Husmændene var bøndernes arbejdskraftreserve

I august 1800 - tre år efter udflytningen - er der skifte efter Unge Jens Hansens første hustru Mette Hansdatter. Boskiftet giver et billede af, hvor trange forholdene må have været de første år efter, at gårdene med betydelig bekostning var flyttet ud på overdrevs- og udjord, som først skulle opdyrkes og bringes i drift.

Fra andre boopgørelser fra Strøby egnen ved vi, hvorledes gården ved boopgørelsen gennemgås systematisk rum for rum og alt indbo - møbler - klæder - sengetøj - værdigenstande, alle dyr og alle redskaber minutiøst opgøres og værdisættes.

Allerede ved Unge Jens Hansens udflytning af gården er værdien blevet opgjort af Landvæsenskommissionen, der skal godkende de nyopbyggede gårde bl.a. for at der kan optages lån.

Og synes vi i dag, at myndigheder og kapitalformidlere er unødigt bureaukratiske og nøjeregnende, er det for intet at regne mod den tids opgørelser.

Der er spørgeskemaer til angivelse af antal længer og antal fag i hver længe. Til oplysninger om det anvendte tømmer - træsorterne, stolpernes højde, bjælkernes længde og tykkelse samt andre mål. Og der spørges, om væggene er lerkline-ede, om de er murede med rå sten eller brændte sten. Der indsamles oplysninger om ovne, skorstene, dørbeslag og rummenes indretning og anvendelse

Vurderingssummerne for universitetsgårdene fastsættes til mellem 435 og 440 rigsdaler pr. gård. Gårdene, der udflyttes til Grøftemarken øst for den nuværende Strandvej fra Strøby til kysten vurderes i gennemsnit til 365 rigsdaler.

Ved Jens Hansens skifte efter Mette Hansdatter opgøres værdierne til 163 rigsdaler, og gælden til 344 rdl. Den største gældspost er en regning fra købmand N. Olufsen i Køge på 213 rigsdaler for tømmer, uden tvivl materialer til opbygning af den nye gård¹⁰. Videre var der resterende landgilde-afgift på 44 rigsdaler (betaling til ejeren, Jacob Baden - Universitetet) og en gæld til Jørgen Hansen, daglejer i København, på 50 rigsdaler. Han var broder til afdøde hustru.

¹⁰ Denne gældspost viser, at Jens Hansen har orienteret sig mod Køge, når der skulle handles. Senere regnskabsfragmenter fra Lemgaarden synes at bekræfte, at købstaden Køge har været det foretrukne valg.

Det anføres i skiftet, at børnene må nøjes med, hvad deres fader tid efter anden kunne give dem, foruden en kristelig og sømmelig opdragelse, og

..at enkemanden lovede at betale enhver sit, når han måtte forundes tid, til hans omstændigheder forbedredes.

Det har tæret hårdt på kræfterne at flytte gården ud og opbygge tilværelsen udenfor landsbyens fællesskab. Og den første kærlighed går til, inden frugterne af slæbet kan høstes.

Desværre ved vi ikke i detaljer, hvad der sker med det stykke jord (og eventuelle tilbageværende bygninger) som findes på Lemgårdens oprindelige plads i Strøby.

Det var almindeligt ved udflytningen at bevare jordstykket i byen, hvor der ofte lå en frugthave, der gav gode indtægter (kirsebær), og mange tilfælde blev også dele af bygningerne efterladt. Disse bygninger kunne så benyttes som aftægtsboliger for forældre, som boliger for børnene eller lejes ud til husmænd.

Fra senere matrikelkort ved vi, at Lemgaardens oprindelige plads i Strøby er blevet delt i to. Begge matrikler tilhører fortsat gården, da Jens Hansens datter Mette Jensdatter i 1859 overlader gården til sin søn Niels Jensen.

Måske har disse to jordstykker ved siden af den nuværende parkeringsplads ved Strøby kirke kunnet give et eksistensgrundlag eller i det mindste tag over hovedet for Mette, Hans, Carl og Kirsten, de fire overlevende børn fra Jens Hansens første ægteskab med Mette Hansdatter. Kilderne er tavse om disse børns skæbne.

I 1806 oprettes almueskolerne (en forløber for dagens folkeskole), så fra denne tid har børnene tilbragt en del af dagen (eller hver anden dag) på skolebænken. I de første slægtled på Lemgaarden gik skolevejen til skolen i Strøby, senere har det været Strøby Egede skole (som lå på den plads hvor der i dag er en lille hvid bygning på hjørnet af Lendrumvej og Stevnsvej ved den nuværende Strøby skole).

Der er ingen overlevende sønner i Jens Hansens andet ægteskab med Margrethe Nielsdatter (eneste søn Niels dør tidligt). Men der er Mette.

Mette Jensdatter

Og Mette Jensdatter (født 6. september 1803) har mødt den jævnaldrende Jens Nielsen (født 25. maj 1803) fra Strøbys største gård Skæppelund. Den 20. juni 1823 bliver Mette og Jens viet i Strøby kirke og et halvt år senere (30. januar 1824) overdrager svigerfaderen fæstebrevet til sin svigersøn.

Nabo til Lemgaarden er gården Lødderup (i dag Hollændergården). Den indehaves af Jens Niensens morfar, som er sognefoged og kirkevæрге. Det er muligvis forklaringen på, at en ung mand som Jens Nielsen fra en af Gjorslevs gårde (Skæppelund) får fæste på en universitetsgård.

'Unge Jens Hansen' går således på aftægt som 62-årig. Han har taget sliddet med at flytte gården ud. Det har været trangt, men under Napoleons-krigene bedredes landbrugets forhold væsentligt, og intet tyder på økonomiske vanskeligheder på dette tidspunkt.

Mette er den blodsbeslægtede, men der skal en mand til at drive og eje en gård - om end som fæster. Senere skal vi se, at Mette godt kan styre tingene selv.

Mette og Jens får en betydelig børneflokk: Margrethe, Ane, Ane Kirstine, Christian, Niels, Birthe Marie, Bodil Marie, Carl og Hans (Ane og Birthe Marie dør dog tidligt).

Sjællandske høstpiger ved en brønd 1850

I 1853 indtræffer tragedien. Mette og Jens er kørt til København for at købe en kakkellovn. Da de kører ud fra købmandsgården, kører det ene hjulsæt i rendestenen, kakkellovnen vælter, og Jens Nielsen falder af vognen og brækker halsen.

Vi ved ikke, hvorfor Mette og Jens vælger at køre hele vejen til København for at købe en kakkellovn. I 1830'erne har H.C.Hansen etableret et jernstøberi i Køge og i 1850 noteres produktionen bl.a. at være på 80 kakkellovne til en pris af

små 200 rigsdaler stykket, så kakkellovnen kunne være købt i Køge. Det er omkring dette tidspunkt at de stramme regler om handel mellem bønder og købstæder ophæves, så måske er Jens og Mettes tur til København et tidligt vidnesbyrd om handel udenfor lokalområdet - i lighed med nutidens indkøbs-ture til IKEA.

Mette (enken som hun omtales i de fleste dokumenter) frikøber gården til selveje i 1856 (dog fortsat med et pantebrev til Københavns Universitet) og udstykker 15 tønder land (gården Strandager) til den ældste søn Christian Jensen. Af en slægtstavle¹¹ udarbejdet af Wagn Jensen omkring 1999 fremgår, at de 15 tønder land var en fjerdedel af Lemgaarden. 11. juni 1859 overdrager hun Lemgaarden til sin søn Niels Jensen (født 1832). I Vallø lokalhistoriske arkiv findes såvel pantebrevet, som Mette Jensdatter udsteder til Københavns Universitet for gælden, købekontrakten med sønnen og ikke mindst den aftægtskontrakt, der skal sikre Mette Jensdatter i alderdommen.

Et par citater herfra viser omhyggeligheden med værdierne og bevidstheden om sikkerhed for en ordentlig alderdom

Fra Købekontracten:

Køberen modtager og tilbydes Ejendommen strax, og overtager han sammen med dens rette Tilhørende og Tilliggende, og de Rettigheder og Forpligtelser hvormed jeg besidder Ejendommen ifølge min ovennævnte Adkomst. I Købet følger hele min Besætning, Avlsredskaber og Inventarium, alt ved Stedet og på Marken værende Sæd, Foder og Gjødning, samt mit hele Ind- og Udbo, alene med Undtagelse af et Sølvlommeur, mine Gangklæder og min Kiste, samt to Sæt Sengeomhæng.

Niels Jensen betaler i alt 5576 rigsdaler og 95 Skilling rigsmønt for gården. Der kommer ikke kontante penge til udbetaling. 2576 rigsdaler og 95 skillingsmønt er et pantebrev til Københavns Universitet. Der går 1100 rigsdaler til hver af Niels Jensens to brødre, Carl Jensen og Hans Jensen, og 800 rigsdaler til søsteren, Bodil Marie Jensen, der har giftet sig med Jacob Christensen. Disse poster er også pantebreve med afdrag efter Niels Jensens formåen og en forrentning på 4 procent om året. Først når beløbene er betalt, kan Niels Jensen få skøde på gården. Det sker i 1862.

Alt i alt et pænt hop på den sociale rangstige. Fra husmand over fæstebonde til to selvejerbønder på to generationer. Ældste søn får en fjerdedel af jorden ved udstykningen af Strandager. Der er penge til de øvrige børn ved generationsskiftet, og slægten (Niels Jensen) bevarer kontrollen over ho-

¹¹ Slægtstavlen findes på Vallø lokalhistoriske arkiv

vedaktivet, Lemgaarden, hvis værdi i midten af 1800-tallet ud fra ovenstående kan sættes til 5576 rigsdaler¹². Og det forhold at Niels Jensen får skøde på gården i 1862 viser os, at indtægterne i årene fra 1859 til 1862 har været tilstrækkelige til at udrede gælden til Niels Jensens søskende.

Samtidig med salget sikrer Mette Jensdatter sin pensionisttilværelse. Folkepension er ukendt begreb i datidens Danmark. Først i 1891 indføres loven om alderdomsunderstøttelse til værdigt trængende. Mette Jensdatter må benytte sit aktiv til at sikre en ordentlig alderdom.

Det fremgår af aftægtskontracten:

....har jeg ved Salget, foruden den betingede Kjøbesum med videre reserveret mig saalænge jeg lever følgende: aarlige Aftægt:

Min Søn, Niels Jensen og efterkommende Ejere af fornævnte min Gaard, yder mig saa længe jeg lever fast Ophold paa Stedet hos Ejeren og hans Familie af Føde, Klæder og Renlighed og Opvartning, samt hvad jeg videre behøver til min Underholdning og Pleje, hvorfor Gaardens Ejer endvidere svarer mig aarlig i Penge, 12, skriver tolv Rigsdaler Rigmønt, der udredes 3 Rd. hvert Kvartal, og første Gang den 1ste Oktober dette Aar. Gaardens Ejere giver mig fri Befordring saa ofte jeg forlanger det til Kirke og andet Sted, hvis jeg har Ærinde, og ikke skal mere end 2 Mil fra Gaarden, ligesom han i Sygdomstilfælde skal befordre Læge, og afhente Medicin m.m. Endelig skal han efter min Død bekoste min anstændige Begravelse efter Egnens skik.

Det er vel vilkår, som enhver ordentlig søn vil give sin moder, men Mette Jensdatter sikrer sig yderligere. Det er ikke blot sønnen og efterkommende ejere, der forpligtes. Mette Jensdatter sikrer sig også, at hun kan sige fra, hvis hun er utilfreds. Det hedder videre i aftægtskontrakten:

Skulde jeg imidlertid ikke blive tilfreds med mit Ophold hos min Søn, Niels Jensen, eller efterkommende Ejere af den ovennævnte Gaard, skal Gaardens Ejer være forpligtet til naarsomhelst jeg forlanger det, at indrette mig en forsvarlig Aftægtsbolig i den søndre Ende af Gaardens østre Længe, bestaaende af 3 fag Huusrom, som indrettes 2 Fag til Stue og et lidet Kammer, og 1 Fag til Indgang, Køkken og Skorsten med Ildsted samt Opgang til Loftet, der afdeles med et Bræddeskillerum fra det øvrige Hus.

¹² Rigsdaler var den danske møntenhed indtil møntreformen, der trådte i kraft 1. januar 1875. På dette tidspunkt blev en rigsdaler omvekslet til to kroner. Det giver ikke mening at omregne en rigsdalers købekraft fra midten af 1800-tallet til vore dages penge. F.eks. var tøj dengang meget dyrere end i dag (det ses bl.a. af, at tøj indgår i opgørelsen ved et boskifte) og skatten meget lavere. Man kan danne sig et indtryk af værdien fra en undersøgelse fra Silkeborg fra 1872, hvor der findes følgende tal for en arbejderfamilies leveomkostninger: "Om året brugte familierne til bolig: 25-35 rigsdaler, føde: 156-260 rigsdaler, tøj: 20-30 rigsdaler, tobak: 10 rigsdaler og skat: 1-4 rigsdaler."

Kontrakten fortsætter med yderligere betingelser om ovne, ildsteder, bemaling, have (som holdes af gårdens ejer) og frugttræer, samt hvilke møbler, køkkenredskaber, sengelinne m.v. Mette Jensdatter kan medbringe - og fortsætter...

Til mit Ophold og Underholdning leveres mig derfor af Gaardens Ejere af forsvarlige og gode varer: 10 Pd. Rugbrød, 4 Potter Øl, 7 Potter Mælk og 1 Pd. Smør ugentlig. Disse Gjenstande leveres mig paa min Bolig hver Uge, enten paa een Gang eller mindre Dele efter mit Forlangende. Endvidere leveres mig aarlig: 2 Lispund grønsaltet og 2 Lp. Røget Flæsk, 2 slagtede fede Gæs, 6 Pd. Svinefedt, 2 Pd. Gaasefedt, 8 Pd. Faarekød, 8 Pd. Ost, 2 Skjepper Byggryn, 1 Skjeppe Kogearter. 1 Td. Kartoffler og 16 Hvidkaalshoveder. Af Ildebrændsel leveres 1½ Favns størrelse Bøgebrænde, og i Penge 12 Rd.. desuden beholder jeg i saa Tilfælde de ovenfor nævnte 12 Rd., hvorved jeg altsaa i alt erholder 24 Rd..

Se, det kan man da kalde kvalitet, frit valg og konsekvens i ældreplejen. - Enten sørger I ordentligt for mig og er rare og venlige, eller også napper jeg en fjerdedel af huset, fordobler pensionsudbetalingen og så skal I sørge for kost og varme - og slå min græsplæne - .

Og lidt godt til ganen har det heller ikke skortet på. En potte er lige knapt en liter, så sønnen har måttet sørge for, at moderen fik omkring 16 pilsnere om ugen.

Kilderne fortæller os ikke, om Mette Jensdatter ser sig nødsaget til at forlange en selvstændig bolig. Hun dør i 1874.

Mette Jensdatter er en beundringsværdig kvinde. Hun dør fyrré år før kvinderne opnår stemmeret. Hun er datter af en mand, der har knoklet sig fra husmand til fæstebonde. Hun overtager gården - omend det er hendes mand, der står som ejer. Og efter mandens død sikrer Mette familiens aktiv ved frikøb til selveje.

Et sted i Gudmund Jensens papirer beskrives Mettes aftægtskontrakt som 'barsk'.

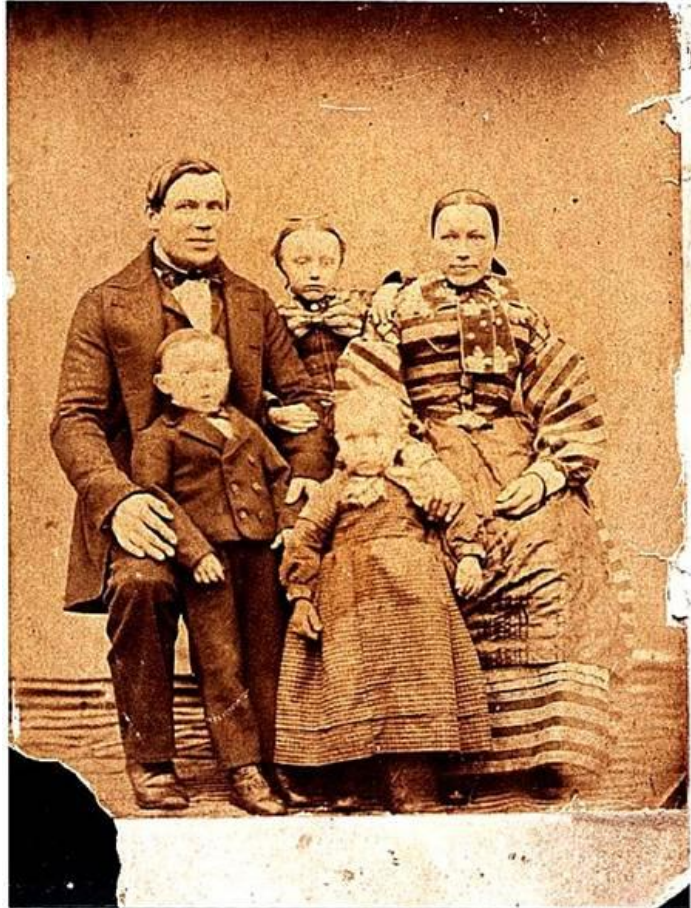
Det kan ikke bestrides, at Mette stiller krav til god forsørgelse i alderdommen, men i modsætning til nutidens ældre, der bruger friværdien i ejendommen på nedsparingslån og udlandsrejser, sørger Mette for, at friværdien (gården) realiseres således, at begge de ældste sønner får hver deres gård, samt at de øvrige børn også får midler til at komme videre.

Sønnen Niels Jensen gifter sig med Johanne Nielsdatter (født 1833 på Skovvang i Strædet i Egedet (Strøby Egede)) i Strøby Kirke i 1860.

Niels Jensen deltager som soldat i krigen i 1864. Han er meget aktiv i det lokale foreningsliv - skytteforening, forsam-

lingshus, brugsforening¹³ og mejeri og opnår at blive sognerådsformand. Niels Jensen dør i 1897.

Der er bevaret nedenstående brev¹⁴ til svogeren, Jacob Christensen i Svansbjerg gift med Niels Jensens søster Bodil Marie, fra Niels Jensens udstationering på Als. Brevet tyder ikke på nogen særlig begejstring for soldaterlivet. Niels Jensen vil hellere være hjemme og passe gården.

Niels Jensen og Johanne Nielsdatter med børn - ca. 1850

Brændebølge på Als d. 11. April 1864.

Kære Svoger

Dit brev af 29. så vel som dit første brev har jeg med glæde bekomme, hvori jeg ser, at i alle er ved helsen, hvilket glæder mig meget at spørge, og det samme gode, kan jeg Gud være lovet også tilmelde Eder igen, jeg se tillige i dit brev, at i som jeg ved, har være(t) inde at følge min søn og kone i kirke, og at alt hjemme står godt til, når blot den algode Gud vil give os fred og ro igen, hvilket stedse er min bøn, at jeg kunne komme hjem til min familie og bekendtene- thi du kan tro kære ven, at det er kedsommeligt for mig at ligge her, nu jeg ser, at alle her ile i marken for at så og passe deres jord, og jeg må være her borte fra mit hjem og min

¹³ Strøby Brugsforening stiftes den 1. december 1871.

¹⁴ Brevet findes i Vallø lokalhistoriske arkiv. Ovenfor gengives Gudmund Jensens afskrift.

familie, og klæderne har jeg ikke været af med mere end 4 nætter, siden jeg rejste fra København, men nu jeg er blevet vant dertil, så er vi endda godt tilfreds, når blot vi kan få lov at ligge i ro, og når blot vi nu snart kunne være så heldige snart at komme hjem, hvilket er mange at mene, så håber jeg endnu at have min gode helsen i behold, jeg ligger her på Als ¼ mil fra Nordborg og gøre strandvagt, og i nat skal jeg på skansearbejde ude ved den by, hvor Christan ligger indkvarteret, og der talte jeg med ham for en 8 dage siden. Jeg var på vagt, vi må have Batteri om natten, thi om dagen kan vi ikke få lov for fjenden.

Nu ender jeg min skrivelse for denne gang og ønsker, at vi alle må leve vel, til Gud vil unde os den glæde at samles igen. Hils alle gode venner og bekendte fra mig, men især hilse du og din familie fra mig på det

Venskabeligste

Niels Jensen- Strøby

I 1881 bygger Niels Jensen en ny udlænge til gården og i 1882 tilføjes et nyt stuehus (omkostningerne hertil er ifølge Gudmund Jensen henholdsvis 1005 kr. og 1882 kr.).

Kalkemanden 1908

Gårdens drift var baseret på en god malkekvægs besætning. Ifølge notater blev der i 1886 solgt 936 pund smør, hvilket svarer til 10-12 køers ydelse¹⁵. Meget af smørret blev bragt ned til stranden og solgt til 'Sejleren'¹⁶, der sejlede til Kø-

¹⁵ Vurdering hos Gudmund Jensen

¹⁶ Hvem "Sejleren" er ved vi ikke. Men i Gunnar Solvangs bog om Dansk Flinteindustri omtales en Christen Sejler, der i 1920'erne sejlede med landbrugsvarer. Christen Sejlers (Christen Christiansen) søn Søren Christiansen boede ifølge Gunnar Solvang i huset på hjørnet af

benhavn og solgte det der. Det fortælles, at Johanne var særligt god til at lave smør, og at hun bar mange penge hjem fra stranden. Først ved hendes død i 1901 begynder Lemgaard den at levere til andelsmejeriet.

Johanne sælger i 1898 gården til sønnen Hans Nielsen Jensen efter Niels Jensens død i 1897. På dette punkt er kilderne lidt upræcise. Ifølge en slægtstavle nedskrevet af Wagn Jensen er der fire børn efter Niels og Johanne (tre sønner og en datter)¹⁷.

Ældste søn Jens Jensen (i nogle dokumenter kaldt Jens Niels) kommer til Strøby gården Ørnelund som bestyrer. Det fremgår, at Jens gifter sig med Ane Methine og frikøber gården i 1894. Kilderne fortæller os det ikke, men mon ikke Ane Methine har været datter på en gård uden mandlige arvinger, og ligesom Mette Jensdatter trekvart århundrede tidligere har måttet tage en mand fra en af de andre gårde.

Hans Nielsen Jensen og Ane Pedersen med børn omkring 1910. Johanne, Oluf, Niels og Gudrun, men ikke Wagn (født 1917) er med på billedet

Strandvejen og Kystvejen. Det er sandsynligt, at faderen har boet samme sted - med andre ord lige ved Strøby Ladeplads, hvorfra udskibningen er sket.

¹⁷ Ifølge Gudmund Jensens papirer er der fem børn. Den ældste datter, Maren, dør som 20-årig, og den yngste, Mette Marie, som 17-årig. Det kan være forklaringen på, at Wagn Jensens slægtstavle ikke har alle med. Af Gudmund Jensens papirer kan der udtrages lidt mere detaljerede oplysninger om dette generationsskifte.

Næstældste søn, Hans Nielsen Jensen, køber Lemgaarden den 11. juni 1898 til et beløb af 15.100 kroner. Heraf er 5.150 kr. gæld til Københavns Universitet.¹⁸

Yngste søn Niels Jensen køber i 1897 Karisegårde (en tidligere fæstegård under Bregentved, som ligger på voldstedet for den gamle borg Karisegård). Sælgeren er Hans Hansen, som er gift med søsteren til Ane Methine på Ørnelund, som den ældste broder har giftet sig med.

Niels Jensen (yngste søn) gifter sig i 1897 med Ane Marie Pedersen fra Strøby gården Aulebjerg, som han får 13 børn med. Den næstældste er Johannes Jensen (født 1899), som er far til den Gudmund Jensen (født 1927), hvis noter og slægtsforskning har bidraget til denne fremstilling.

Det fremgår af Gudmund Jensens papirer, at der er jævnlige forbindelser mellem familierne i Karise og Strøby, og det nævnes, at det i familien hed sig at: 'Niels på Karisegårde havde børnene. De to andre brødre havde pengene.'

Den næstældste søn Hans Nielsen Jensen (født 1866), der overtager Lemgaarden, gifter sig med Ane Pedersen (født 1872 på gården Agertved) i 1898. Giftermålet finder sted 11 dage efter overtagelsen af gården.

Hans (Nielsen Jensen) og Ane (Pedersen) får fem børn, Oluf (1899), Johanne (1901), Niels (1904), Gudrun (1908) og Wagn (1917). Det går tilsyneladende godt for dem alle. Som det kan ses af skøderne fra udstykningen af sommerhusgrundene i 1960, er alle blevet gårdejere eller har adresse (kvinderne) på en gård.

Fra Hans og Anes guldbrillup i 1948 - stående i midten ses Niels Jensen

¹⁸ Gudmund Jensen betegner dette beløb som "familiepris" og spekulerer over om også brødrene Jens og Niels har fået 15.000 kr. til deres etablering.

Hans og Ane sælger i 1937 gården til sønnen Niels Jensen for 63.000 kr. (svarende til 1.8 mio. 2005-kr), i skødet indgår en bestemmelse om, at der stilles aftægtsbolig til rådighed for forældrene. Det er, som tidligere nævnt, i dette skøde at det fastlægges, at der senere skal ske udstykning af den nordlige del af ejendommen.

Lad os lige kaste et blik på det skøde, som sommerhusejere skriver under på:

Underskrevne arvinger i dødsboet efter fru Ane Jensen, Strøby, gårdejer Niels Jensen, Strøby, grdr. Wagn Jensen, idb. Fru Johanne Nielsen, idb., grdr. Oluf Jensen pr. Klippinge, og fru Gudrun Hansen, St. Tårnby, sælger, skøder og endelig overdrager herved til bagermester

Johannes Pihl

Vestergade 19, Haslev, den boet tilhørende parcel nr. 12, skyldsats under matr. Nr. 13t, Strøby Sogn, af hartkorn 1 ¼ alb., og den Niels Jensen tilhørende parcel nr. 8 skyldsats under matr. Nr. 13 ad, idb., for hartkorn 0 1/4 alb., med et samlet areal på 802 m² på følgende nærmere vilkår.

Der er ikke gårdejer Niels Jensen, der sælger. Det er arvingerne efter Hans Nielsen Jensen, der allerede i 1937 får adkomsten til en del af den kommende sommerhusjord. De skal selvfølgelig betale arveafgift i 1937, men da beskatningen af arv er mildere end beskatningen af indkomst, er det fordelagtigt fordele indkomsten ved udstykningen på flere personer.

Bemærk, at Johannes Pihl ved udstykningen i 1960 køber to parceller - nr. 8 fra Niels Jensen og nr. 12 fra Niels Jensens søskende. I praksis er Johannes Pihls to parceller en grund - matrikel nr. 13t.

Lemgaarden før 1952

Vi ved, at de første grunde ud mod kysten sælges for 17,76 kr. pr. kvm. Grundene længere inde i landet sælges senere. Den samlede udstykning udgør 40.000 kvadratmeter. Hvorledes fordelingen mellem de fem søskende i detaljer har været ved vi ikke.

Men vi ved, at Niels Jensen 23 år tidligere betalte 63.000 for den samlede gård, så det er ikke helt ringe, at en femtedel af gårdens areal udmønter sig i et beløb, der er over ti gange så stort.

Med et slag på tasken kan det samlede udkomme (i 1960) for de fire søskende (eksklusive Niels Jensen) opgøres til 115.000 kr. Omregnet til 2005 kr. svarer det til 1.2 mio. kroner.

Forældrene bliver boende på aftægt. Niels Jensen er ungarl og hans mor holder hus for ham. I 1951 indgår Niels Jensen ægteskab med Jenny Gundersen Wind. Jenny er fra Slesvig og får efter krigen ophold hos sin familie på gården Fuglebæk på vestsiden af Stevnsvej.

Hans Nielsen Jensen dør i 1950 og hans hustru Ane ti år senere i april 1960 - umiddelbart før de første sommerhusejere skal tage udstykningen i besiddelse.

Den 20. juli 1952 udbryder en brand, svinestald og andre avlsbygninger ødelægges, og dyrene skydes ned.

12-årige Niels Johansen oplevede det på tæt hold: - Jeg så røgen og cyklede op til gården, der stod en masse mænd og skød ind i bygningerne, så kom der en brandbil, som kørte min cykel over. Bagefter lugtede der af flæskesteg -.

Bygningerne opbygges siden til dem, vi kan se i dag.

Niels Jensen havde en hofteskade, og haltede som følge deraf. Derfor var dyreholdet på gården begrænset, og jorden blev forpagtet til Ole Agertved (Agertvedgård) og senere dennes søn Torben Agertved. Torben Agertved fortæller i et interview i 2008, at Niels Jensen kunne være temmelig nøje-regnende med, hvorledes jorden blev pløjet. Da Torben på et tidspunkt begynder at pløje marken vest for Lemgårdsvej på langs, fordi det er mere praktisk, protesterer Niels, som altid har pløjet på den anden led.

Der ingen børn efter Niels og Jenny. Var der ingen børn, var der så meget mere tid til selskabelighed og plads til de andres børn. Familien med de mange børn fra Karisegårde kommer jævnligt på besøg, og Anne Grete Nimgaard (niece til Niels Jensen) fortæller, at hun og broderen Kurt havde mange gode timer hos Niels og Jenny. Ikke mindst i sommerferierne, hvor også Jennys niece, Jutta, opholdt sig på gården.

Også pionererne i Lemgårdens Grundejerforening oplevede, at børnene var velkomne 'oppe på gården'.

I indledningen til denne beretning træffer vi Henrik Nielsen, der køber Bautavej 15. Hans farbroder fra Strøby Egede spillede jævnligt l'Hombre på Lemgaarden.

Og Torben Agertved fortæller: - Min far var til kortaften den vinteraften, jeg blev født. Der blev ringet efter ham, men han kunne ikke komme hjem på grund af sneen -.

Niels Jensen dør i 1985. Lemgaarden¹⁹ sælges til Keld Petersen i 1986 for 2 mio. kr. svarende til lige over 3 mio. kr. i 2005-kr.

Jenny Jensen dør i 2004.

Niels Jensens brødre og søstre er ligeledes døde, der er arvinger efter: Johanne Jensen (Hanne) og Wagn Jensen (Kurt Nimgaard Jensen og Anne Grethe Nimgaard Hansen).

Historien om Lemgaarden er 200 års historie om en slægt, der klarer sig godt. Fra husmanden 'Unge Jens Hansen', der bliver fæstebonde og grundlægger af fire generationer af bønder, der i alle slægtled i vid udstrækning får deres eget. Det er også historien om en familie, der lever af jorden - om end suppleret af frasalg - og som alle har fundet ægtefællerne indenfor de to mil²⁰ fra Lemgaarden, som familiens stærke kvinde, Mette Jensdatter, i 1859 satte som rejsegrænse i sin aftægtskontrakt.

Historien er også en fortælling om de tætte forbindelser i det gamle landsbysamfund. Unge Jens Hansen kommer fra gården Agertved, hans oldebarn finder sin hustru på samme gård, og senere bliver ejeren af Agertved forpagter på jorden.

Gudmund Jensen skriver om sin slægt:

Det var en meget almindelig bondeslægt, en lang række af fæstebønder, der under skiftende forhold hutlede sig igennem ikke langt fra samfundets bund. Under dem var kun inderster (folk i lejebolig- landarbejdere), krøblinge og andre på almisse og omvandrede tiggere.

Over dem var - som den mest betydningsfulde - godsejeren. Godssystemet, som det virkede dengang, indebar et gensidigt afhængighedsforhold mellem godsejer og fæster. Godsejeren skulle betale skatterne til kongen, så gårdene skulle drives, og derfor skulle der være folk på gårdene. Var der en duelig søn eller hvis enken fandt en ny mand hurtigt, så fik man lov til at fortsætte på gården. Først i 1800 tallet

¹⁹ Det fremgår af skødet, at gårdens størrelse nu er 20 hektar.

²⁰ I midten af 1800-tallet svarer Mette Jensdatters to mil til ca. 15 kilometer. Mette Jensdatters to mil svarer til de to mil, der mange år tidligere fastsattes som købstædernes oplandsområde.

olgte godset gårdene til fæsterne ved arvefæsteskøder, og så rykkede de op som stand og blev betydningsfulde både kulturelt og politisk.

Matrikelkortet som sætter matr.nr. 13 på Unge Jens Hansens lod nr. 13 (lod nr. 13 Lemgaarden ses i kortets midte henover folden)

Takket være Gudmund Jensens slægtsforskning kan der kastes en smule lys over familierne før Unge Jens Hansens overtagelse af Lemgaarden.

Jens Hansen grenen

Fra 1687 kendes en Hans Pedersen i Strøby. Han er gift med Ingeborg Sørensdatte. De får børnene Peder, Hans og Søren. Vi genfinder Hans som Hans Hansen Frost født på gården Hyldestød i 1721. Han gifter sig med Kirsten Hansdatte (født 1718).

Hans Hansen Frost bliver fæster på gården Agertved, hvor han dør i 1781 og Kirsten i 1786. De får 10 børn - Peder, Hans, Niels, Rasmus, Else, Peder, Niels, Søren, Jacob og Jens Sidstnævnte Jens er 'Unge Jens Hansen'.

Fæstet til Agertved overtages af sønnen Rasmus i 1779. Sønnen Hans Hansen kommer til Lillevangsgård i Varpelev (fæste i 1747). Herfra stammer Strøby forfatteren, Martin A. Hansen, som er Hans Hansens tip tip - oldesøn.

**Margrethe Nielsdatter grenen
(Unge Jens Hansens 2. hustru)**

I 1733 kommer Arild (Arnold) Petersen Jordhøj fra Hjørlande med sin familie til Strøby som degn og skoleholder. Flere af hans søskende følger efter.

En af disse søskende, Lars Jordhøj, bliver forpagter på Anneksgård (nu Lillevangsgård) i Varpelev. Han bliver formynder for børnene, da Arild Petersen Jordhøj dør i 1756. Et af børnene er H. (Helvig?) Arnoldsdatter Jordhøj (født 1730), der bliver gift med Niels Christensen. Disse to er forældre til Unge Jens Hansens anden hustru Margrethe Nielsdatter.

Gunstig udvikling i kvadratmeterprisen

Hvis man leger lidt med tallene, kan prisudviklingen for det aktiv, som 'Unge Jens Hansen' overtager fæstet til i 1794, og som Mette Jensdatter frikøber i 1854, opgøres på følgende måde.

Nedenfor er prisen i 2005 kroner pr. kvadratmeter opgjort for hvert af de tidspunkter, hvor der har fundet transaktioner sted.

Opgørelsen skal selvfølgelig tages med et betydeligt gran salt. Rigsdaler er omregnet til kroner ved at gange med møntreformens vekselkurs på to kroner. Der er ikke korrigeret for inflation før år 1900²¹. Sommerhusjord og landbrugsjord kan ikke værdisættes på samme måde. Endvidere indgår bygninger, maskiner og besætning i prisen ved salg af gården.

Men lad os forsøge spøgen alligevel.

År	Begivenhed	Beløb i 2005 kr.
1799	Vurdering efter udflytningen	0,14 kr.
1800	Boskiftet efter Mette Hansdatter	0,16 kr.
1859	Mette Jensdatters salg til sønnen	2,60 kr.
1898	Johanne Nielsdatters salg til sønnen	3,50 kr.
1937	Hans Nielsen Jensens salg til sønnen	7,16 kr.
1947	Erstatningen ved fredningen af 13h	69,00 kr.
1960	Udstykningen af sommerhusgrunde ²²	193,00 kr.
1986	Jenny Jensens salg til Keld Petersen	15,30 kr.

Som vi senere i denne beretning skal se, bliver udviklingen i kvadratmeterprisen betydelig gunstigere.

²¹ Først efter år 1900 har Danmarks Statistik pålidelige redskaber til korrigerende for inflation.

²² Vi har temmelig præcis information om priser ved udstykning af de nordligst beliggende grunde på Bautavej fra en indførelse i tingbogen i 1960, hvoraf det fremgår, at Knud Christensen køber Bautavej 1 (925 kvm) og Bautavej 11 (837 kvm) for 31.304 kr., Henrik Nielsen køber Bautavej 15 (815 kvm) for 14.476,23 kr. og Preben Plannov køber Bautavej 17 for 14.462 kr. Regnes kvadratmeterprisen ud for disse fire salg er den 17,76 kr.